

Fitxa per la Moncadapèdia / Arxiu de memòria popular

Nom	José Bosch Pascual (<i>Pepe de l'Andreuet</i>), llaurador
Data de naixement	Dimarts 1 de març de 1938
Categories	Agricultura, etnologia
Data i lloc de l'entrevista	Divendres 14 de novembre de 2025, a casa de l'entrevistat
Equip entrevistador	Etnopèdia (Laura Yustas, Nelo Vilar)
Publicació en Moncadapèdia	Divendres 9 de gener de 2026
Enllaç	https://youtu.be/1HCvVhRY68c
Extracte	https://youtu.be/UpY3fPsw0zk

José Bosch, *Pepe el d'Andreuet* (1938), és una llaurador de Montcada amb una experiència de dècades que el convertixen en un informant ideal. Representa un aspecte de la història de la nostra ciutat, el de l'agricultura, que, per a bé i per a mal, ha anant perdent protagonisme en la vida de la comunitat.

L'entrevista, amb participació de la seua dona, [Pilar Valero](#), és molt divertida, a més es fa una bona descripció de diferents aspectes del sector agrícola, de com era encara a mitjans del segle XX i les seues transformacions en les últimes dècades: del secà al regadiu, els canvis en els cultius (menció al tabac, al cotó —que se'ns va quedar fora de l'entrevista), etc.).

Parlar d'agricultura suposa també *anomenar* el terme, és a dir, la [toponímia de Montcada](#), i també en este sentit assistim a una saviesa que sovint escapa a les noves generacions de montcadines i montcadins. No és estrany que començarem parlant dels malnoms.

Pepe dedica l'última part de l'entrevista a rememorar la barrancada de 1949, que va posar més d'un metre d'aigua als nostres carrers. Podria tornar a passar una desgràcia així, amb efectes més dramàtics? Per si de cas, ací queda una advertència que ens prenem molt seriosament.

Gràcies a Pepe i a Pilar per la paciència i la generositat.

El vídeo de l'entrevista inclou fotografies, vídeos i mapes animats.

Sinopsi

José Bosch, *Pepe el d'Andreuet*, parla de diferents aspectes relatius al món agrícola que ha caracteritzat a Montcada durant la major part de la seua història. Des del seu coneixement del territori, es fa una advertència sobre les possibilitats catastròfiques d'una barrancada com la de 1949.

Transcripció

...el tio Cagueres.

El tio Cagueres i el tio Cagueres. I Enrique el Caguet, o siga, que ho ha ficat tot.

Ho ha ficat, sí, sí. El tio Cagueres vivia aquí. No, és que en el poble per l'apodo...

Clar, antes era tot apodo. I Pepito l'Andreuet... Pepito de l'Andreuet [risses].

Pilar Valero.- Jo li dia: "Sidro, però que ja és massa major. —I ell feia: tota la vida ha segut Pepito l'Andreuet. —Hala, pues tira-li!" [risses]. Ara, els meus fills tamé, eh? El major és José Andrés perquè és el nom dels seus auelos, àlias l'Andreuet.

Pepe.- És que m'auelo morí tamé de 60... entonces de 60 o 70 anys, moriria. I era Andreuet tamé. M'auelo ja era Andreuet, mon pare Andreuet i mosatros dos Andreuets [risses].

Pilar.- Pepe: Andreuet el de la Baila. S'auelo, Andreuet el de la Baila.

Pepe.- Però además que ahí hi haurà... veges si hi ha algú... "Avellaneros".

"Avellanero"... "Elies l'Avellanero".

Ara, lo que a lo millor ell no sabrà és el per què li dien Avellanero. Jo t'ho puc aclarir.

Pilar.- És que tot això, eixint de la iglesia li feia: "tu tens més apodos. —Jo en tinc quatre...".

Pepe.- Mira, anem a vore amb què relacionaries tu ixe apellido de l'Avellanero.

Pilar.- No té res que vore.

Avellanes. Fruta seca, no?

Pepe.- Pues no té res que vore. Com pot ser això? Molt senzillo. Tu te'n recordaràs... bueno, hui encara n'hi han ganaderies de bous. Això hi havia un bou que li dien l'Avellanero. El Avellanero. Feien bous en Alfara, davant de la plaça la iglesia. I el meu bisauelo, el meu bisauelo eren tres germans. Ixqueren els tres germans, i entre els tres germans doblaren, pararen a l'Avellanero. L'agarraren i el tombaren, l'Avellanero. I els quedà de nom "els Avellaneros", perquè Elietes l'Avellanero era cosí prim de mon pare.

Ah, mira, mira: "per un bou dit tamé l'Avellanero, que el van embolar o alguna cosa semblant". No ho tenia clar, sabia que hi havia un bou pel mig.

És que això li ho contí jo. Està clar? Pues ja ho tens clar.

Bueno, este llibre és pa vosotros, eh?

Pilar.- Ah, pues moltes gràcies. Perquè Sidro ha segut molt de casa.

Pepe.- Això del bou li ho contí jo a d'ell. Per això ho sabia.

Ell quan sabia algo ho contava.

Pilar.- No, no... Ell li dia: "tu tens que tindre quatre apodos. —I este dia: de ma mare Cotella, de mon pare De la Baila i Avellanero...", i ell s'ho apuntava enseguida.

Pepe.- Lo que passa que lo De la Baila no sé jo si seria perquè m'auelo era ballaor de postisses....

Pilar.- Ballaor de postisses.

Pepe.- Tocava les castanyoles de categoria, sí.

Pepe, el nom complet, els apellidos i tot això...?

Encà me'n recorde [risses]: José Bosch... tota la vida he segut... soc Pepe, tots m'han dit Pepe, però jo sempre José Bosch Pascual.

Bosch n'hi ha a muntó ací en este poble.

Sí. I Pascuals tamé.

Pilar.- Eren condidors [risses].

Pepe.- José Bosch Pascual.

Pilar.- I els fills de Milagros [vore [Milagros i José, els 'Llimoneros' \(«La Moncadense»\)](#)] tenen els mateixos apellidos que ell: Bosch Pascual.

I eres nascut l'any 38.

El [dimarts] 1 de març de l'any 38 a les 9 del matí.

En plena guerra, eh?

En plena guerra, en plena guerra.

Ací no va arribar el front, però...

No, ací no, ací no arribà el front, però encara es XXXXXXXXXXXXXXXX.

I mos dies que el bateig va ser quan ja va acabar tot.

Home, claro.

Pilar.- Als tres anys! Anaven a peu! Els tres cosins. Eren les mares cosines germanes, i anava este en una maneta i l'atre, que és retor **[5 min.]**, Rafa Guinart Pascual, de l'atra maneta. I aquell que és molt graciós diu: "este i jo pareixíem rovellats" [risses]. I la nostra cosina anava més hermosa... i dien: "Ui, estos xiquets...!", tu conta com serien: rovellats! Este este home meu sempre ha estat aixina [de prim].

Pepe.- Jo encara me'n recorde quan pesava 21 quilos, de 21 quilos no passava [risses]. Amb 10 cèntims, posaves un xavo en la farmàcia i te pesaves. I com resulta que anava casi tots els dies a la farmàcia...

Pilar.- I se comprava oli d'abaejo.

Pepe.- Com resulta que estava casi tots els dies a la farmàcia, perquè ma mare estava... estigué 3 anys mala, 3 anys i mig mala. Des de que jo en tenia 9 i mig, hasta els 14 que va morir, estigué 3 anys i mig mala.

Pilar.- I ell assoles se comprava l'oli d'abaejo. Pa enfortir-se.

Clar, bueno, és lo que se feia entonces.

Pepe.- Lo que hi havia entonces, lo que hi havia. Hui hi ha un milló de potingues, però entonces... Calcigenol, encara me'n recorde, calcifenol. Oli d'abaejo...

Clar. I de quan en quan els passaven la llista.

Pepe.- I si tenies parà pues la llista. Hombre!

La família éreu llauraors.

Llauraors, sí. Llaurador, d'ací de Montcà.

I entonces què se cultivava, què se produïa?

Entonces què se cultivava? Pues mira, se plantava de tot. Se plantaven pimentons, se plantaven tomates, se plantava dacsà. Se sembrava... que l'atre dia vaig llegir en un diari: "están plantando trigo". Jo dic: este a quina acadèmia haurà anat? Se sembrava forment.

No se planta: se sembra. Se sembra maíz. O siga, i de... lletuga... hortalisses de totes les classes. De totes les classes. Perquè estava tota la terra, tota treballà. Quereguilla, molta quereguilla tamé. Quan venia la quereguilla...

Pilar.- Bajoquetes...

Pepe.- Hi havien quatre taronjars, perquè en quedaven quatre, perquè estigué les taronges des de que s'acaba la guerra... bueno, en guerra ja no valgueren dinés, perquè estava tot com estava. Però después hasta que no vingué el any... 49, hasta l'any 49-50 no valgueren ni una aguileta. Estigueren 10 anys que no valien ni una perra. I s'arrancaren els taronjars que hi havien, s'arrancaren casi tots perquè la gent s'acovardava. I entonces quan mamprengué a valdre tres... 15 pessetes una arrova, que eren molts dinés entonces. Perquè en l'any 52 jo mamprenguí a anar a collir taronges i guanyava 3 cèntims de hui. Cinc pessetes. I uns calcetins me costaven 7 pessetes. Tenia que estar dia i mig treballant pa comprar un parell de calcetins. O siga, que hui se queixen que està la vida mal i que tal... I entonces no sé com estaria, però si tenies que estar... des de luego que jo tenia 14 anys... Les dones guanyaven 7 pessetes. I els hòmens 10. Això era els que anàvem a collir taronja.

Sí, sí, sí, a collir a jornal.

A jornal, a collir taronja. Però el jornal del camp realment, els llauradors tradicionals guanyaven 20 pessetes. En l'any 52 el jornal valia 20 pessetes. Però a collir taronja valia la mitat. Els hòmens mateixa que anaven a guanyar 20 pessetes, si anaven a collir taronges, 10. Aixina com... hui és molt diferent. Vull dir, tingueren uns anys que guanyaren molts dinés collint taronja. Hi hagueren uns anys que se guanyaren molts dinés. Hasta que se trencà la corda i digueren: "anem a portar gent de fora", i ací s'ha acabat el xollo.

Però l'estall... bueno, ja ho crec.

Allò era... se guanyaven molts dinés.

Per això en aquells anys anaven moltes dones a acollir, m'imagine.

Sí, és que entonces... Dones, dones... **[10 min.]** I llauraors-llauraors, en l'any 52 llauraors-llauraors no anava ningú a collir taronja. Era una baixa. Claro, si guanyaven 20 pessetes i ahí ne guanyaven 10... Anaven els obrers que no tenien faena en l'hivern, i els rajolers, els rajolers que en l'hivern paraven un parell de mesos o tres i no feien atovons, perquè plovia i feia fred i això. Entonces eren obrers, rajolers, dones i xiquets. Seguritat Social ni existia. 5 pessetes els xiquets, 7 pessetes les dones i 10 pessetes els hòmens. L'any 52. A l'any siguien ja anà pujant paulatinament, no?, però jo me'n recorde l'any 52 perquè jo mamprenguí el mes de novembre a collir taronges i guanyàvem 5 pessetes. Venien de Borriana a ací, els encarregats, que anaven de cap de quadrilla, o siga, que venien... eren els hòmens de confiança del comerç, i es quedaven ací en una casa, en casa Fina la Pesaora, dalt en la cambra se quedaven allí. Allí a on està el Banc de València hui?

Sí, sí, sí. A Fina la coneixem.

Pues en ca Fina la Pesaora allí dalt se'n quedaven set o huit. I passaven la setmana ací i el dissabte, el dissabte, se n'anaven allà, i el dilluns estaven ací atra vegà, eh? Tota la setmana ací. Ja te dic: en bicicleta n'anava alguno. Alguno molt poquets, eh? La quadrilla eixies a les huit del matí d'ací i a peu al puesto. Hasta allà al bypass, i més amunt del bypass. Una hora o hora i mitja a peu. Això és lo que hi havia.

De la séquia per avall era tot hortalissa.

Tamé hi havia algun taronjar, però ne quedaren molt poquets. Quedarien en l'horta de Montcà a lo millor... pues estava el del Saio... tres o quatre o cinc taronjars quedarien de

l'horta pac avall... de la séquia pac avall. En l'horta d'Alfara igual. Claro, al mampendre a valdre dinés les taronges enseguida mamprengueren a plantar-se'n, no? I vingué un moment que estava el 90% plantat de tarongers. Lo que passa és que al vindre atra vegà... después la Tristesa, quan vingué la Tristesa feu un desastre la Tristesa i molta gent ja no se recuperà. Molts tornaren a plantar de peu de Carrizo i això ja, però... Después hi hagueren uns anys molt roïns tamé, no cal que t'ho conte si tens tarongers, i molta gent ja no s'ha refés. Después, dos o tres fills, quinze o vint fanecaes de terra, tres o quatre fanecaes o cinc o sis cada u, no poden viure. I entonces pues se va perdent, i cada vegà hi ha més terra perduda i més terra... I això és lo que n'hi ha.

Vosté a escola a on anava?

Jo a escola aní, primer, a les monges, a l'asilo. Ací al carreró. Ahí a les monges primer.

Pilar.- Allí combregà.

Pepe.- Después... ahí hasta que combreguí. Quan combreguí... d'ahí a ca don Juan. Ací a este carrer [*carrer de la Corbella*], la primera casa cantonera, la finca cantonera, ahí hi havia una casa vella, grandíssima, i dalt, en la cambra, tenia pupitres i hi havia un catedràtic de València que tenia dos filles, i ell ahí muntà una escola i ahí anàvem trenta o coranta xiquets. Ell era el titular i les filles que no eren mestres ni res... [risses]

Ahí s'apanyaven.

No hi havia cap control. I ahí la primera. Después a l'escola nacional. Allà a on està el Conservatori. I en después al Patronato. La comptabilitat que vaig dependre, ací... quan se muntà el Patronato ací dalt de... lo que és hui la Casa Abadia. Lo que és la Casa Abadia, ahí dalt... per la nit anava a dependre Comptabilitat i ahí vaig dependre hasta el segon de Comptabilitat. I ja dic: ara pa lo que tinc que comptar ja sé prou [risses]. **[15 min.]** I después ja te dic, a l'horta assoles ja.

Vosté s'ha dedicat a l'agricultura.

A l'agricultura, sí. Tota la vida.

Pilar.- Però molt meticulós. Els pimentons tenien que ser aixina, i de quatre gallons. Si no eren aixina no se ficava... No com ara, que te fiquen hasta lo podrit.

Pepe.- És que aixina com hui tot són llavors híbrides lo que hi ha, entonces la llavor, igual de faves que de pimentons que de tomates que tot, te la guardaves tu. Entonces els millors pimentons que hi havien eren pa llavor.

Clar, que ixquera...

Clar, els millors pimentons, les millors tomates... o siga, que lo que havies de... el millors encisam que hi havia, perquè t'ho havies de fer tu. La millor col, que la col s'espigava i feia la llavor, i después te feies el planter.

Clar se feien el planter, s'ho feien tot...

S'ho feien tot, sí. I les maceretes pa melons, t'aguardaves tamé els millors melons. Era tot llavor autòctona d'ací. Però ara s'ha perdut tot, això. Ara has d'anar a tot híbrid, tot híbrid, tot híbrid... Que no té sabor a res: ara agarres una bresquilla, no val res; agarres un meló d'Alger i antes te xorrava la mel i ara... El centro del meló no val res. Antes lo millor que hi havia era el cor del meló, ara és un... Quan estaves carregant-los se n'obria algú i agarraves el cor i li tallaves dos trossos i te xorrava la mel. Eh?, hui això ha desaparegut.

Han desaparegut sabors.

Sabors? Ui! Hui... els colombres que hi havien entones eren millors que els bons de ara. Els colombres!, els que collies a última hora que dies... els colombres.

Vam entrevistar a Isidro i mos parlava del tabaco, quan feien tabaco.

Tabaco tamé ne féiem en Montcà. Sí, el tabaco era molt curiós perquè el tabaco tenies que... primer cuidar la planta, i quan estava en son punt pa tallar-la la tallaves, la dixaves un dia en el camp, pa que se mustiara, perquè si no, no podies treballar-la, si no se trencava tota, perquè la fulla estava tiessa. Eren unes fulles aixina de llargues. Entones la tenies... la tallaves hui i demà la carregaves. Posaves un sac en terra i posaves cinc mates en el sac. Arrollaves el sac i el carregaves en el carro. I un carro carregat de tabaco hi havia que vore-lo tamé, eh?, perquè hi havia que respectar a l'animal i... Hi havia una classe que se dia Santa Fe, de tabaco, que me'n recordaré tota la vida: raere del forment... quan ixqueren els primers rotovàtors, els tractors amb rotovàtors primers, era un any que hi havia una sequia enorme. I ahí dalt del bypass mateixa, en una partida que se diu la Contienda, allí tenim mosatros set fanecaes de terra. I regàvem del pou de Sant Pere. Però el pou de Sant Pere trauria 300 litres d'àua, no en trauria més. Pa regar tenia que agarrar àua del pou de Sant Pere, del pou de Santa Bàrbara i d'un altre pou que n'hi havia allí que se podien juntar les tres, i portaves tres regaoretas de tabaco. Bueno, pues raere de forment en sec li pegàrem una passà de rotovàtor que allò pareixia... tot era pols lo que feia, i guaret ne feu aixina, no en feu més, eh?, justetet pa fer la regaoreta pa plantar-lo. Me'n recorde que el plantàrem raere forment, que seria a últims de juny, i el tallàrem... el dia de Tots Sants anàrem a mampendre a tallar-lo. Me'n recordaré tota la vida, anàrem a vore a ma mare, el meu germà i jo, en Glòria estiga, i després en la bicicleta se n'anàrem a tallar pa l'endemà ja poder baixar-ne. Però se feren unes mates... aixina d'altas. Cada fulla era aixina. No he fet ningun tabacar millor que ixé. I quan el plantàrem era un planteret que eren unes matetes aixina. Anà mon pare, que en Glòria estiga, a Bétera a per ell, i ixa classe havia eixit ixé any, és que els que hi havien... N'hi havia uno que li dien València-baixa, **[20 min.]** que es feien les matetes aixina. Però feia molt de cos, la fulla. Però esta era... l'havien portat ixé any, se dia Santa Fe. Però tan... Perquè ella feia... la tenies que desullar de dalt, i en acabant... Jo no sé si tu hauràs vist plantat tabaco. No n'has vist plantat? Pues hi havia que plantar-lo; després de plantat, quan la mata tenia un metro o per ahí, mamprenia per totes les fulles a traure ulls. Traïa un ull per cada fulla, i el tenies que tallar. Tenies que tallar-los, perquè si no se menjava la mata. I dalt traïa una casporra que se feia una flor aixina de gran, era a on feia la llavor pa l'any següent, però la tenies que descabotar tamé. O siga que tenies que llevar-li la cabota i tots els ulls. I al final se quedava cega la mata i enduria les fulles i feia unes fulles de 60 o 70 centímetres de llargues. I aixina de amples. Després hi havia que... el portaves a casa i hi havia que penjar-lo.

Sí, això ho hem vist.

Ho has vist?

Bueno, mos han explicat com era. Isidro mos ho va explicar.

Sidro t'ho explicà? Pues entones no cal que t'ho diga jo [risses]. Pues se penjava i després se despenjava, se poteava tot en una mola i hi havia que classificar-lo. Primera, segon i tercera. La primera te la quedaves pa casa, pa vendre-la d'estraperlo, perquè si no no traïes un duro. Eh? I la tercera i la segon la portàvem a Albal, al Centro de fermentación...

A Albal?

A Albal [sobre 20 quilòmetres de distància, més de 4 hores de viatge en carro], en Albal estava el Centro de fermentación. Primer anàvem en carro, d'ací a Albal. Que havies

d'eixir al fer-se de dia d'ací, anar a Albal i tornar, i passaves tot el dia. Hi havia que fer-lo en... primer el feies en manilles. Una vegà el pelaves ja els feies unes manilles aixina de grosses, i en una fulla el rallaves. Pesaven mig quilo...

Pilar.- Era una cosa molt curiosa. Pareixia que estaven fent trenes.

Pepe.- Pesava mig quilo cada manilla, eh? I después hi havia una caixó que era més o menos com açò, de madera, i aixina d'alt, i anaves posant les manilles de tabaco ahí, aprentant-lo, i posaves uns cordells i sacs, i tapats en sacs. O siga, que feies una bala. Com si fora una bala de palla. Però la feies aixina, un caixó que es desmuntava, i a carregar-lo i a Albal. I allí te'l classificaven com volien. O siga que tu... igual tenia que fora de segon que de tercera que de quarta, ahí te dien... n'havies portat per eixemple 500 quilos i ells te dien: 200 de primera, 100 de segon i 200 més de quarta, i d'humetat el 20%. T'enviaven la classificació i t'havies d'aconformar amb lo que te dia. Lo que passa que mosatros teníem les arruixaores i tamé les arruixàvem d'àuia[risses]. Pa què hem de dir mentires?

Home, pa que pesara una miqueta més.

Ai, és que com ells tenien la potestat de classificar-lo com els donava la gana, pues tu tamé tenies la potestat de fer lo que te donara la gana mentres era teu. Eh? [risses]

I después els purets... hi havia gent ací que els feia?

Después els purets... això tot era clandestino. Els purets, el famós caliquenyo, hi havien... Ahí en Benifaraig n'hi haurien 40 fàbriques. Cases particulars que ho feien, eh?, i ací en Montcà tamé hi havien dos o tres. I en Alfara, ací en estos pobles n'hi havia... Però la mare era Benifaraig. La mare del tabaco va ser Benifaraig. Benifaraig és a on... [risses]. És que és una anècdota això. Me fa molta gràcia perquè pa plantar el tabaco havien de ser els hòmens de Benifaraig. Perquè els demés no havien sentit parlar ni del tabaco, entonces no tenien ni idea. Pa classificar el tabaco havien de ser els hòmens de Benifaraig. I mon pare, en Glòria estiga, li pregunta a uno dels que tenien classificant, [25 min.] diu: "tu tamé plantes tabaco? —No, diu, jo no n'he plantat mai.—Diu: ui, i a tu qui t'ha ensenyat açò? —Diu: açò? És molt senzillo, home, no ho veus? Les de baix, tercera; les del mig, segon, i les demés primera. —Diu: vale, vale". A l'any sigüent ja no feren falta els de Benifaraig [risses]. I ja es donaren cómpter tots: "açò és un xollo que tenen muntat, estos no tenen ninguna carrera feta!". Però els primers anys que plantaren tant...

Pilar.- Eren pillos.

Pepe.- O sea que els de Benifaraig havien de ser pa'l tabaco, eren especialitzats pa'l tabaco, i eixien hòmens pac a tots els pobles d'ací, Montcà, Alfara, Vinalesa i això, de Benifaraig, els hòmens de Benifaraig. Ho tingueren uns quants anys com si diguérem en exclusiva, no dien res a ningú, eh? Perquè el xollo que tenien era bo.

Pilar.- Es guanyaven la vida sense treballar.

Pepe.- I tomata de conserva tamé se'n plantava molta ací, perquè ací hi havia una Conserva, on està el CEU ahí baix, ahí hi havia una Conserva, però en el... n'hi havia en Burjassot un atra tamé. Sí. Conservas Badía, en Burjassot. Ahí a on està el Mercadona, per allí hi havia una conserva que era molt forta tamé, i ací se'n feien moltes... Molta tomata, molta tomata pa... De pera, de conserva. I tomata valenciana tamé, mosatros hem arribat a tindre deu o dotze fanecaes de tomata valenciana, que ens donava faena...

És molt!

Sí, ja ho crec. I además anàvem a vendre-les a València.

Pilar.- A abastos. Allí conegué al Soro [*Vicente Ruiz, "el Soro"*].

Pepe.- Sí, el Soro... dins d'un caixó estava, el Soro. Son pare venia en Mercavalència, tenia un puesto en Mercavalència. I ell era aixina, xiquet, i estava allí.

Pilar.- La cuna era un caixó. I quan ja era més fadrinet li diu: "jo no vaig a vindre ací perquè vaig a ser torero".

Pepe.- Quan se feu torero, ell a les primeres corregudes portava la gometa de lligar lletuga la portava ahí [risses]. Perquè son pare treballava molt amb la lletuga.

El secà va anar transformant-se a regadiu.

El secà ací... [la Mina](#) se feu a primers del segle passat. Primers de segle.

Moròder i tota aquella gent.

No, no, no, Moròder no va fer la Mina. No, no. La Mina se feu una comunitat, i ixa comunitat feu la Mina. Moròder lo que feu és la masia. Mamprenqué a comprar camps, lo que valia... entonces a cinc o sis duros la fanecà, eh? Si valien tres duros una fanecà, ell les pagava a sis i mamprenqué a comprar a tall, a tall, a tall, i feu tot açò d'ací, i después lo del Carboner... Lo que passa que Moròder en acabant quan vingué la guerra a l'auelo l'agarrà en França, i els fills ací ho passaren molt mal. A uno que era aviaor el tingueren tancat i no el mataren de milacre, i un altre tamé ho passà mal. I tenia una filla tamé. El comité de Montcà se feu càrrec de la finca, hi havien dos ciervos i se menjaren hasta els ciervos, hi havia un colomer i no dixaren ni un colom. Acabaren amb tot lo que hi havia.

La Mina, quan se feu la Mina, tot lo que regava la Mina, perquè entonces Moròder regava la finca d'ell però no donava àvia a ningú. **[30 min.]** A ningú. Regava lo d'ell, la finca d'ell. De hecho, antes d'arribar al barranc de Carraixet per la carretera de Nàquera hi ha un camp... una vegà passes la gasolinera ve un camp que està plantat de... no ho sé, de piteres i de tot això. L'hauràs vist. El camp sigüent com no li'l volgueren vendre no ha tingut àvia i no s'ha regat mai. No s'ha pogut regar. No li ha donat l'àvia mai, no. I els colonos tampoc li n'han donat [risses]. Ixe camp no s'ha regat, que és del Barriga d'Alfara. Bueno, de la dona. Pues a conseqüència de fer la Mina se mamprenqueren a plantar tot lo d'ací dalt del secà de Montcà, tot lo que perteneix a la Mina, se plantà tot de tarongers, la majoria de tarongers.

Pilar.- Vosatros quan plantàreu el Siscar?

Pepe.- Però ahí regàvem mosatros... al Siscar regàvem mosatros del pou del Brut, d'allà de Bétera. Allò se plantà... l'any que estava el meu germà en la mili arranquí la vinya. Li diguí a mon pare, en Glòria estiga, dic: "vaig a arrancar la vinya. —Diu: què? —Nada, nada. Jo no treballe més debaés". Hi havia una vinya de categoria, però era massa bona la terra i entonces quan venia l'hora de madurar si no la regaves no tenia força. L'havies de regar, si no, no arribava... I li pegaves quoranta relles i tot lo que volgueres però no, no aguantava la saó. I hi havia molla de terra, però no anava. I damunt venien a comprar-te-lo i te donaven sis aguilletes, i al final diguérem... jo agarrí i dic: fora. I me la carreguí, en... Anava jo entonces a cavar al Mas del Fondo; guanyava 90 pessetes, tenia 20 anys. A cavar amb l'aixà, sí, a cavar amb l'aixà, sí. I quan acabava allí me n'anava —que estava a dos quilòmetres del campet este— me n'aní i en dos o tres vespraes els tallí tots a ras de terra i au. I ho passàrem amb el tractor i ho sembràrem de forment. I a l'any sigüent o a l'altre ho plantàrem tarongers. Això seria el any... a vore, el 36 nasqué el meu germà i se n'anà amb 22 anys... per l'any 60 o per ahí ho plantà de tarongers. I endespués...

Pilar.- I ton tio Toni quan?

Pepe.- Igual, ell tamé ho feu entonces, sí.

Pilar.- Que és el taronjar de Milagros [vore [Milagros i José, els 'Llimoners' \(«La Moncadense»\)](#)]. Anava tot junt.

Pepe.- Sí, Milagros encà el té allí, lo que passa que mosatros el venérem. El venérem perquè se n'anàrem a Marines, de casualitat, i compràrem allí un tros i entonces venérem lo que teníem per ací i se n'anàrem allí. I férem allí una finqueta.

És que vingué un moment que dies... lo que diguem dels campets. Mon pare, en Glòria estiga, es quedà amb les ganes de tindre-ho tot junt. Perquè és que això de tindre trenta o trenta-cinc fanecaes i tindre'n tres ací, quatre allà, set allà, huit allà... Mamprenies a fer saons o a regar i era un folló... Això és pa tornar-se loco.

Pilar.- I les oliveres se les endugué la barrancà i ¡“adiós, Madrid”!

Pepe.- Les oliveres, hi havien 25 oliveres, dos fanecaes i mitja. Estaven... tu saps a on està el Mas de Bonavista? Sí? La canyà que hi ha baix del Mas de Bonavista, en la mateixa canyà estaven.

Per allí passà una molla d'àuia que mon pare, amb l'estraleta aixina, no arribava dalt. I ne dixà, de 25, amb una soca aixina, en deixà tres i mitja. Tres i mitja en deixà de 25.

Home, pues amb una soca aixina tindrien cents de anys, segurament.

No, jo crec que elles... perquè allí tenien bona terra **[35 min.]** i les cuidaven, podien tindre a lo millor 50 anys o per ahí, les oliveres. Però ne deixà tres i mitja.

Seria la del 57? La riuà aquella del 57 a lo millor?

No, va ser la del 49 [28 de setembre de 1949]. La del 49, que ací a on estem se posà un metro de àuia. I a on està l'ajuntament se posà metro i mig de àuia. Si hui en vinguera una com aquella no vull ni pensar-ho. No vull ni pensar-ho! Perquè damunt la sèquia de Montcà l'han augmentat els caixers 50 o 60 centímetros, i són 50 o 60 centímetros més que s'han de posar de molla d'àuia, perquè l'àuia té que botar la sèquia i se'n té que anar. Perquè ací el carrer Major portava 1'20 d'àuia. Pel carrer de Colón, eh?, portava una molla aixina. El carrer de... el que dóna a la plaça Sant Jaume [carrer de la Rambleta], igual, una molla aixina.

Claro, allò era barranc. Antigament era barranc...

No, no, no, no. Era tota... Allò és la Rambleta, sí, allò és la Rambleta. Però la Rambleta però no pa ixa àuia, és pa l'àuia que ve del camí del Cementeri.

La del 49... pujant a Benagéber no n'hi ha una bassa d'àuia ahí a la drete? Hi ha una bassa d'àuia ahí a la drete? Vale. Allí en aquella bassa, a on està la bassa, per baix d'ixa sèquia que crusa que va al barranc, que és la Mina que va al barranc, hi han uns desàuies aixina pa que passe l'àuia. Perquè allò se diu la Canyà, se diu la Canyà. Ixa canyà portava un metro d'àuia. Ixe metro d'àuia té que anar per la Rambleta i va a parar al barranc. Però ací n'hi ha una sèquia de la Mina... açò és una sèquia de la Mina... açò és la bassa, ací hi ha un partididor d'àuia, la caseta que partix les àuies... Vale, hi ha una sèquia pac ahí, un atra pac ací i un atra que va al barranc. M'explique? Pues ací hi ha uns ullals, i ixos ullals anaven a tope. Ademés botava per dalt de la sèquia. Per dalt de la sèquia ixa. I l'àuia anava per ahí cara a la Rambleta que és un afluent del Carraixet; a buscar el Carraixet. Però esta sèquia, si vas allí ho voràs, perquè està marcà, perquè jo portí al Colbi [Vicent Rodrigo, topògraf municipal], que està a l'ajuntament i ell ho va marcar. Ahí feu un tramo de 17 o 18 metros, el trencà i tota ixa àuia que havia d'anar per la Rambleta, com ho tenia més fàcil anar-se'n a la drete se'n vingué a la drete i és la que vingué a Montcà. I és la que vingué a Montcà. I ahí... ahí lo que jo no sé és si lo que han arreglat nou serà capaç si ne ve

un atra igual d'aguantar o no aguantar. Jo li ho vaig dir al meu cosí Colbi que està ahí a l'ajuntament, a...

Pilar.- Bueno, el fill; el cosí és son pare... És que ací hi ha un lio de família que no vejам.

Pepe.- I li ho ensenyí i anà ell i diu que té que fer uns informes pa l'ajuntament. Lo ben cert és que si en torna a vindre un atra com ixa, jo crec que això no aguantarà, se tornarà a trencar. Això se tornarà a trencar, perquè la Rambleta té capacitat, què te diré jo, **[40 min.]** pues pa 10 metros cúbics per segon, però si ne venen 500 o 1.000, com ha passat allà... Jo m'he menejat después de vore lo que ha passat allà *[a l'Horta Sud amb la Dana de 2024]*. Jo dic: ací la història se repetix. La història se repetix, i pot tornar-se a repetir.

Perquè jo tenia un camp allà en Lliria, que el pedregà un any d'ahí pac allà, i no me tocà el camp. L'atre, d'ahí pac allà, i al tercer m'agarrà a mi. O siga, ara l'àuia ha vingut per allà. I per allà. Però pot posar-se tamé ahí. Però pot posar-se ahí. I si cauen ahí mil litres per metro quadrat com han caigut allà en Vilamarxant pues ja la tenim. Jo no sé ací lo que passarà. Lo únic que sé és que si ahí en ixa sèquia de la Mina, que té el camí... hi ha un camí de sis o set metros i la sèquia de la Mina. Si passes per allí ho voràs enseguida.

Bueno, pues això la solució és vore si això és capaç d'aguantar-ho i si no fer un mur ahí de 150 metros o per ahí, aixina com ne trencà 17, fer-lo ara de 100 o 150 metros. Eh?, fer un dique ahí ben fet, que costarà sis aguilletes comparat... ni l'u per mil del mal que faria. Perquè tot açò, tot lo que hi ha ahí, els bungalows ixos, ahí se posaria... L'atre dia li ho contí a u que viu ahí i s'espantà... Els sótanos més... hasta que bote l'àuia per dalt de la sèquia. L'àuia té que botar per dalt de la sèquia i va a buscar el barranc del Carraixet tamé, eh? Perquè ara faria cap al Palmar, al desaigüe que han fet del Palmar, però antes botava, después botà la via i anà per l'horta d'Alfara a buscar el Carraixet. O siga, que l'àuia és una... En vez d'anar per allà feu la volta per ací. O sea que en vez d'anar per ahí que està el Carraixet, com... No, és que... és un atra tamé: no és l'àuia del Carraixet, esta àuia no és del Carraixet, eh? Esta ve... La urbanització de Vall de Flors, no està el Mas de la Pelossa allí? Tota ixa canyà, d'ahí ve l'àuia. L'àuia ve per ací i açò és la estació de Masies. I açò és el polígon que n'hi ha nou fet, baix de la via. Per ahí l'àuia crusa la carretera de Nàquera, vale?, i se'n va per ahí cara al Mas de Moròder, però com el Mas de Moròder està més alt se'n va per la canyà a buscar la bassa que està ahí. Això m'ho explicà a mi u de Marines que ja s'ha mort. Perquè jo me creïa que era del barranc, tot lo món creïem que era del barranc, i este me digué, diu: "no, no, no, no, no. Ixa àuia fa ixe recorrido": això és la urbanització ixa de Vall de Flors, açò és el Mas de la Pelossa, tota ixa canyà... Lo que no sé... ara com està el bypass si a lo millor influirà algo, o no influirà. No ho sé. Però tota la que vinga de baix del bypass pac avall fa tota ixa... ahí en la zona ixa, de Vall de Flors hasta la via tota ixa àuia ve a parar per ahí ací. I si ahí ixe mur no aguanta vindrà a l'ajuntament de Montcà com vingué l'any 49.

Però és que ara n'hi ha un atra: ara l'àuia va directa al CEU, **[45 min.]** perquè hui... quan aquella barrancà la carretera que n'hi ha del pas a nivell del Seminari hasta Meristem no existia. I la via estava 50 o 60 centímetres més fonda que està ara. Entonces, ara l'àuia anirà avant cara a l'estació. Cara l'estació i cara al CEU. No vindrà cara a Montcà. Però tamé vindrà a Montcà. Tamé vindrà a Montcà, lo que passa que en vez d'entrar per a on entrà, entrarà per l'estació de... I pel túnel ixe que hi ha pa entrar a Montcà. O sea que... Açò seria un descabro. És un crimen que això no ho estudien i que facen ahí un mur de 150 metros i ja està tot curat. Ja està tot curat. Perquè és que, com és una carretereta lo... la Rambleta és una carretereta de sis metros, això pues una XXXXXXXXXX d'àuia aixina no hi ha problema, però si va un metro d'àuia resulta que... com allí té els camps molt plans, se fa molta.... una bassa d'àuia allí, al no poder anar pac avall anirà... I quan tinga la

pressió... allí una bassa de 50 o 60 milions de litres, anirà la sèquia... tot a tall, i se'n vindrà directe a Montcà.

Això és tan veritat com que estem mosatros assentats ací ara, eh? Que jo mentires no ne dic. Si no ho sabera no ho diria. I si no m'haguera explicat a mi ixe home de Benagéber que m'ho explicà, tampoc ho sabia. Lo que passa és que era un senyor que esmorzàvem en el bar Màxim, entonces anava jo tots els dies a esmorzar a Màxim i aquell m'ho contà, de casualitat. No sé com vingué a la conversació... És que són faves contaes, és que faria un desacato, seria un desacato ara. Ara seria un desacato. Entonces no n'hi havia ni bicicletes. Però és que ara hi haurien molts morts ací tamé. Perquè si agarrara l'àvia des d'ahí de la caseta de la Mina pac avall, anaven a tindre faena, eh? Anaven a tindre faena.

Encara te'n vaig a dir un atra. Ahí a la sèquia de Montcà, al costat de l'Ajuntament... lo que passa que com els llauraors no tenim mai ni veu ni vot... Mon pare, en Glòria estiga, al que estava dirigint l'obra quan estaven fent la sèquia de Montcà, quan estaven fent la sèquia de obra, perquè la sèquia no l'han fet ara, lo que passa que era de canyar i ara és de obra. Bueno, pues ahí, que ara ja voràs ahí uns tubos aixina pa passar l'àvia, ahí podia passar un carro amb vela per baix de la sèquia. I els antics eren tontos! I el carrer Major, ahí davant de l'Ajuntament estava un metro més fondo que està ara. Ahí davant de l'Ajuntament estava un metro més fondo que està ara. I allí passava un carro amb vela per baix. Podia passar. I estos al fer la sèquia feren els tubos i au, ja t'apanyaràs. Veges i colarà igual una cosa que l'atra. Perquè allí baix està el roll fondo, que ixe és capaç de tirar... una capacitat de sèquia d'ací a allà i de tres metros de fonda, traga animalà d'àvia si hi ha pressió. Però si tens uns tubos allí que se t'embossen, no traga àvia. Pues li feren tant de cas com res. Ells posaren el seu projecte i au.

I encà te'n vaig a dir un atra: el bypass, quan ne vinga un atra com aquella, ahí se farà un pantano més gran... més gran que aquell que n'hi ha... el que es trencà, com se diu...?

El de Tous.

El de Tous. Ahí se farà un pantano més gran que aquell. Tu diràs: com pot ser això? Jo t'ho explicaré: **[50 min.]** això és l'eixida de la carretera del bypass de Montcà; ahí no hi ha un pas pa passar l'àvia per baix? Tu saps quanta àvia passava per ahí? No, veritat? Pues fes números: mosatros teníem un camp que tenia 140 metros de llarg. I anaven els 140 metros de llarg amb una molla d'àvia aixina. Això no és res encara. Tu saps a on estan els contenadors, ahí en la carretera de Nàquera? Allí, a on estan els contenadors, allò era una canyà que estava dos metros més fondo que està ara. I anava la canyà plena. I ixa àvia té que anar a ixe forat. A ixe forat que estic dient. No en té atre, ixe. Imagina't... la canyà aquella anava amb un metro d'àvia, però este camp de 140 metros anava amb una molla d'àvia aixina. Però és que... jo linde amb un barranquet; ixe barranquet portaria metro i mig d'àvia. Però és que a l'atra banda anaven tamé dos-cents metros amb una molla d'àvia aixina tamé. Ixa àvia té que passar tota per ixe forat. Quants dies necessitarà pa passar? Però és que arribarà un contenador o arribarà un cotxe o arribarà una garrofera, eh?, i s'embossarà i botarà l'àvia per dalt del bypass. O trenca el bypass i fa un desastre o aguanta i va eixint a poc a poc.

Però si aguanta això serà un pantano.

Un pantano! Si aguanta serà un pantano hasta que la vaja tirant. Si aguanta.

En la urbanització que hi ha allí al cruse de la carretera de Nàquera i Massamagrel... com se diu, la urbanització ixa que hi ha allí? Hi ha un xalet fet damunt del barranc mateixa! I li han fet un enreixat com d'ahí a ahí i un metro de alt pa que passe l'àvia; jo dic: mare meua! Ixe xalet anirà senceret!

Però això com pot ser?, com ho toleren?

Ixe xalet anirà senceret, en peça, senceret anirà.

Pilar.- Han fet els pilars i ho han enreixat.

Pepe.- L'àuia té que passar per baix del xalet. Que no me'n recorde com se diu ara. Que és molt nomenà, ixa urbanització. Una urbanització gran.

“Vora riu no faces niu”. Això és a muntó antic, i ara no...

No, no té importància, no. En acabant se queixen. En acabant se queixen: “que ha entrat àuia a una indústria”, o “m’ha entrat àuia...”. Com no te té que entrar àuia? Si esteu obrant en una canyà! Les canyades ixen de cada cent anys, o de cada cinquanta, o setanta... Quan els dóna la gana.

És que a mi m’haguera sabut molt de mal, después de vore allò, morir-me i no deixar per lo menos el testament este de que a vore si poden llevar l'àuia de Montcà. Per lo menos que ho estúdien. Que vegem si això és capaç de resistir l'àuia o no és capaç de resistir-ho.

Seria molt lamentable, ací seria incalculable el mal que faria, eh? Ací és incalculable, perquè entonces era un poble rural que no hi havia res en el carrer. El pare de Milagros [vore [Milagros i José, els ‘Llimoners’ \(«La Moncadense»\)](#)], la que està ahí, tenia un camionet pa repartir llimonaes que la caixa era com d'ixa paret ací. La caixa, sí. Però de segon mà, que tindria ja... vindria d'Alemania o d'a on fora. Tenia una caixa aixina.

Pilar.- Com la bicicleta que tenia, no tenia pedals. Ell tenia una tia rica...

Pepe.- Tu saps la bàscula a on estava?

Sí, al carrer del negre.

Entonces era [Vázquez de Mella](#). Pues allí se quedà el camionet de mon tio, venien de la part d'Alfara i qui s'anava a esperar que... **[55 min.]** I arriba allí i tocant la magneto a l'àuia i se parà allí el camionet, antes d'arribar a la bàscula. I estigué el camionet allí i a l'endemà l'agarraren... perquè a l'endemà l'àuia s'aparà. Mira, jo vivia en el carrer... hui de Sagunto, número 2. El últim tren que passà a l'estació de Montcà, els que anaven en el tren entonces vingueren per ací, el carrer de la Baixà, ahí al forn dels Quatre Cantons. Però no podien passar. Passava un metro d'àuia. No podien passar. Tornaren arrere, agarraren Maestro Serrano i eixien davant de ma casa, jo vivia al costat de la ferreteria. Mon pare, en Glòria estiga, posà una post de regar en el postic, damunt, i tot ple de fem, que teníem en el carrer una molla d'àuia aixina, i la porta oberta. I l'últim tren que passà... quinze o setze hòmens almenos, entre uno d'ells Tarín, el coeter —que morí en una explosió—... L'has sentit nomenar? [Risses] Pues ixe anava en calçoncillos blancs per ahí, i com els pantalons —mira com eren les coses!—, i com els pantalons eren bons, perquè ell anava de representant, els pantalons ahí. Aixina, pa que no li s'embrutaren [risses]. I entraren tots allí dins de ma casa. Estava la casa plena de gent, claro. Ma mare, en Glòria estiga, pues... algo menjarien, lo que n'hi hauria ahí. Total, que hasta lo menos les dos del matí no... a les sis de la vesprà estaven baix de lo que era la bàscula, que estava tapà d'uralita... o planxes de cinc, no ho sé, però estava coberta. Ací no havia plogut gens. Estaven Enrique el floriste, que encà...

Pilar.- El gendre de Conxa la de la floristeria.

Pepe.- ...Manolo el Rampa, el meu germà, jo i Juanito el de la Xora que ja s'ha mort. Estàvem allí baix i veíem que... anava una molla d'àuia aixina, eh?, la primera trompà. Aixina! Però com una bicicleta, eh? Una molla d'àuia aixina i enseguida, RUUP! I el carrer del Negre ja venia amb una molla d'àuia aixina cara pac ací. El carrer de Quart en portava més d'un metro. I correuent a casa mosatros i enseguida mon pare, com teníem allí quadra que teníem dos bous, vam agarrar fem i a posar fem en la porta i no mos entrà

l'àuia. Però ixos hòmens entraren allí i hasta les dos del matí lo menos no pogueren, agarrant-se uns a atres, crusar el carrer. No te cregues que és broma, eh?

És que la gent no té ni... clar, no ho sap, no ho han viscut. No ho saben, no ho han viscut. Però el Tarín anava amb els pantalons, com eren bons, pa no llançar-los a pedre, i amb cançoncillos blancs per ahí [risses].

Açò no mos ho havia contat ningú.

Jo crec que és lo de més responsabilitat que haureu arreplegat. Pot ser?

Ho és, ho és.

Perquè no és una tonteria, eh?

No, no, en absolut.

No és ninguna tonteria. Hi han molts millons en riesgo ahí, i moltes vides. Perquè hi haurien vides tamé. I això, entre el CEU, Mercadona i Consum ho poden pagar en res. Fer un mur ahí de 150 metros de llarg, un metro o lo que faça falta. Una vora engabià ahí... **[60 min.]** i además és que tenen la carretera pel costat, és que pa entrar les cubes no hi ha ningun problema, ni pa fer... Està tan senzillo de fer... és que tenen la sèquia ahí: això és la sèquia. I ací hi han sis metros de camí. Va la màquina per ahí, me fa la sanja ací, fas una gàbia de ferro ben feta, i au, i cubes ahí. ¿Què hi ha que gastar ahí: 500 metros de formigó? Per lo menos ixa àuia ja li la llesves a Montcà, que és la que pot fer el mal. Les demés mal o bé se van capejant, però ixa... És un crimen si no fan això. Algun dia ho lamentaran.